

KANCELARIA SENATU

BIURO KOMUNIKACJI SPOŁECZNEJ

BKS/DPK-134/30019/14 JK

Warszawa, dnia 9 grudnia 2014 r.

PE-24/14

Nr 30019	Data wpływu 7 lipca 2014 r.
	Data sporządzenia informacji o petycji 5 grudnia 2014 r.

OSOBY REPRESJONOWANE

TEMAT

**ZADOŚĆUCZYNIENIE I ODSZKODAOWANIE DLA OSÓB, KTÓRE
W LATACH 1945-1956 JAKO DZIECI WIĘZIONO Z RODZICAMI**

WNOSZACY PETYCJE: petycja indywidualna:

Stanisław W.

PRZEDMIOT PETYCJI:

Podjąć inicjatywę ustawodawczą w celu przyznania prawa do zadośćuczynienia i odszkodowania osobom, które jako dzieci w latach 1945–1956 były więzione z rodzicami, skazanymi za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego.

UZASADNIENIE WNOSZĄCEGO PETYCJE:

Autor petycji postuluje uregulowanie prawa do świadczeń dla dzieci więzionych w czasach PRL w latach 1945–1956, wówczas małoletnich lub jeszcze nienarodzonych, znajdujących się w łonie matki. Dzieci te przebywały w więzieniach z rodzicami (głównie z matkami) za ich aktywność definiowaną dziś jako działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego.

W uzasadnieniu petycji autor przytoczył historię swojej matki, która w czasie II wojny światowej należała do Armii Krajowej, a po jej rozwiązaniu do organizacji Wolność i Niepodległość (WiN). WiN skierował ją wraz z innymi działaczkami do pracy w Urzędzie Bezpieczeństwa, gdzie w latach 1944–1946 zdobywała informacje będące tajemnicą państwową i przekazywała je nielegalnej organizacji – Brygadzie Wywiadowczej. Za tę działalność Wojskowy Sąd Rejonowy w Rzeszowie wyrokiem z 27 marca 1947 r. skazał ją – kobietę w dziewiątym miesiącu ciąży – na karę śmierci. Czekając na wykonanie kary przebywała w więzieniu na Zamku w Rzeszowie, gdzie urodził się autor petycji. Poród odbył się samoistnie, bez pomocy osób trzecich. Urząd Stanu Cywilnego w Rzeszowie nie został poinformowany o narodzinach dziecka. Niemowlę było odżywiane jedzeniem więziennym, gdyż matka straciła pokarm. Czasem jedna z funkcjonariuszek prywatnie dostarczała matce mleko.

W grudniu 1947 r. autora petycji wraz z matką przetransportowano pociągiem towarowym (na stojąco, bez jedzenia) do więzienia dla kobiet w Fordonie koło Bydgoszczy. W więzieniu nie było żłobka i kobietę poinformowano, że jeśli nie odda dziecka jakiejś rodzinie – „spłynie kanałami, tak jak inne noworodki”. Dzięki ludziom dobrej woli udało się odnaleźć siostrę osadzonej, która po kilku godzinach stania na dwudziestostopniowym mrozie odebrała dziecko – nieprzytomne, z licznymi chorobami, odwodnione i zarobaczone. Dziecko rozwijało się słabo, dopiero w wieku trzech lat zaczęło samodzielnie chodzić. Pierwszy raz chłopiec zobaczył matkę mając pięć lat, mógł ją odwiedzać raz na rok. W tym samym czasie ojciec autora petycji również przebywał w więzieniu.

Matkę zwolniono na skutek ułaskawienia 29 sierpnia 1955 r., a 18 kwietnia 1956 r. Wojskowy Sąd Garnizonowy w Krakowie wydał postanowienie o amnestii. Na podstawie art. 8 dekretu Rady Państwa z dnia 16 listopada 1956 r. orzeczono karę 10 lat więzienia, a następnie zmniejszono ją o połowę i kobieta wyszła na wolność.

Inicjator petycji w 1993 r. przed sądem Okręgowym w Rzeszowie zabiegał o zadośćuczynienie i odszkodowanie za doznaną krzywdę i zły stan zdrowia. Sąd jednak oddalił te roszczenia stwierdzając, że polskie prawo nie reguluje opisanych powyżej przypadków.

Autor petycji jest zdania, że osoby o podobnych do jego życiorysach powinny mieć prawo do zadośćuczynienia i odszkodowania. Dysponuje wieloma dokumentami potwierdzającymi przytoczone fakty. Wyraził też nadzieję, że Urząd do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych posiada ewidencję dzieci urodzonych w więzieniach w latach 1945–1956, co pozwoli oszacować skalę oczekiwań i liczbę poszkodowanych.

STAN PRAWNY:

Konstytucja RP z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 ze zm.) stanowi, że Rzeczpospolita Polska jest demokratycznym państwem prawnym, urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej (art. 2). Nikt nie może być poddany torturom ani okrutnemu, nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu i karaniu (art. 40). Każdy bezprawnie pozbawiony wolności ma prawo do odszkodowania (art. 41).

Ustawa z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego (Dz. U. z 2014 r. poz. 1206 ze zm.) stwierdza, że kombatantom oraz ofiaram represji należy jest głęboki szacunek oraz szczególna troska i opieka ze strony państwa i organizacji społecznych. Kombatantami są osoby, które brały udział w wojnach, działaniach zbrojnych i powstaniach narodowych, wchodząc w skład formacji wojskowych lub organizacji walczących o suwerenność i niepodległość Rzeczypospolitej Polskiej (art. 1). Za działalność równorzędną uznaje się działalność wymienioną w art. 2–4 ustawy, prowadzoną w okresie od 1914 do 1970 r.

Zgodnie z art. 4 ust. 1 ustawy – represje wojenne i okresu powojennego, to m.in. okresy przebywania w więzieniach lub innych miejscach odosobnienia na terytorium Polski na mocy skazania w latach 1944–1956, na podstawie przepisów wydanych przez władze polskie, przez sądy powszechne, wojskowe i specjalne albo w latach 1944–1956 bez wyroku za działalność polityczną bądź religijną, związaną z walką o suwerenność i niepodległość. Osoby, które jako dzieci zostały odebrane rodzicom w celu poddania eksterminacji lub w celu przymusowego wynarodowienia również zalicza się do represjonowanych (ust. 2).

Centralnym organem administracji rządowej właściwym w sprawach kombatantów oraz osób, które podlegały represjom wojennym i okresu powojennego, jest Szef Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych (UdSKiOR), podległy ministrowi do spraw zabezpieczenia społecznego (art. 7).

Art. 21 ust. 1 ustawy stanowi, iż uprawnienia określone w ustawie przysługują osobie, która uzyska decyzję potwierdzającą działalność wymienioną w art. 1 ust. 2 i w art. 2 albo fakty, o których mowa w art. 4, posiada obywatelstwo polskie lub posiadała je w okresie działalności kombatanckiej bądź w okresie podlegania represjom (z zastrzeżeniem ust. 2). O spełnieniu tych warunków orzeka, w drodze decyzji administracyjnej, Szef UdSKiOR lub osoby przez niego upoważnione, na podstawie udokumentowanego wniosku zainteresowanej osoby oraz rekomendacji stowarzyszenia właściwego dla określonego rodzaju działalności kombatanckiej lub represji. Rekomendacji udziela się bez względu na to, czy osoba ubiegająca się o uprawnienia zgłosi zamiar wstąpienia do stowarzyszenia. Na podstawie decyzji o przyznaniu uprawnień określonych w ustawie Szef UdSKiOR wydaje odpowiednie zaświadczenie (art. 22 ust. 1).

Ustawa z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (Dz. U Nr 34, poz. 149 ze zm.) uznaje za nieważne orzeczenia wydane przez polskie organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości lub przez organy pozasądowe w okresie od rozpoczęcia ich działalności na ziemiach polskich, począwszy od 1 stycznia 1944 r. do 31 grudnia 1989 r., jeżeli czyn zarzucony lub przypisany był związany m.in. z działalnością na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego albo orzeczenie wydano z powodu takiej działalności (art. 1 ust. 1). Stwierdzeniu nieważności orzeczenia nie stoi na przeszkodzie wykonanie kary, zastosowanie amnestii lub abolicji, zatarcie skazania, akt łaski, przedawnienie, zadośćuczynienie, śmierć represjonowanego, którego orzeczenie dotyczy, zawieszenie postępowania lub jego umorzenie z innych powodów niż te, które wymienia w art. 17 § 1 pkt 1 i 2 Kodeksu postępowania karnego (art. 4).

Art. 11 stanowi w ust. 1, że przepisy art. 8–10 mają zastosowanie również wobec osób, co do których zachodzą przesłanki do stwierdzenia nieważności orzeczenia, jeżeli oskarżonego uniewinniono lub postępowanie umorzono (z powodów, o których mowa w art. 17 § 1 pkt 1 i 2 k.p.k.) i nie zostało prawomocnie zasądzone odszkodowanie i zadośćuczynienie, a osoby te były zatrzymane lub tymczasowo aresztowane.

Roszczenia o odszkodowanie i zadośćuczynienie nie przedawniają się.

PRACE LEGISLACYJNE:

Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego oraz o zmianie ustawy o zadośćuczynieniu rodzinom ofiar zbiorowych wystąpień wolnościowych w latach 1956–1989 (druk sejmowy nr 667) dotyczy m.in. zniesienia ograniczeń w wysokości odszkodowania za szkodę i zadośćuczynienia za doznaną krzywdę oraz zniesienia różnicowania wysokości obu roszczeń w zależności od tego, czy represje miały miejsce przed czy po 31 grudnia 1956 r. Projekt przewiduje też zniesienie zasady, że odszkodowanie może być przyznane wyłącznie w oparciu o jeden tytuł spośród wymienionych w ustawie. Projekt ustawy jest częściową realizacją wytycznych wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 1 marca 2011 r. (sygn. P 21/09), choć część ograniczeń ustawy utraciła już moc po wyroku Trybunału (chodzi o art. 8 ust. 1a i 1d – Trybunał zasygnalizował jednak również konieczność uchylecia w art. 8 ust. 1b i 1c, jako powiązanych z niekonstytucyjnymi ust. 1a i 1d).

W projekcie założono również nową podstawę odpowiedzialności wobec osób „które pozbawiono życia, okaleczono, zraniono lub represjonowano w wyniku szeroko zakrojonej akcji zastraszania Narodu Polskiego w związku z jego dążeniem do uzyskania pełnej suwerenności Państwa Polskiego oraz swobód demokratycznych i nie zostało prawomocnie zasądzone odszkodowanie i zadośćuczynienie” (art. 1 pkt 4 projektu).

W ustawie o zadośćuczynieniu rodzinom ofiar wystąpień wolnościowych w latach 1956–1989 przewiduje się rozszerzenie ustawy na czyny podejmowane w trakcie zbiorowych i indywidualnych wystąpień wolnościowych w latach 1956–1989 w obronie wolności, godności człowieka oraz praw obywatela przed komunistycznym ustrojem totalitarnym.

Projekt wpłynął do Sejmu 13 grudnia 2011 r., został skierowany do I czytania 28 sierpnia 2012 r. Natomiast 2 stycznia 2013 r. wpłynęło negatywne stanowisko rządu, który jest zdania, że ustawa proponuje zbyt szerokie ujęcie katalogu osób uprawnionych do odszkodowania i zadośćuczynienia, co będzie miało negatywne skutki dla budżetu państwa. I czytanie projektu odbyło się 5 marca 2013 r. w Komisji Sprawiedliwości i Praw Człowieka. Podczas prac w komisji ukonstytuowała się podkomisja nadzwyczajna, do której skierowano projekt. Do chwili obecnej dalszych prac nad projektem nie podjęto.

DZIAŁANIA POWIĄZANE:

Brak.

REKOMENDACJE BIURA:

Postulat zawarty w petycji stwarza możliwość dochodzenia roszczeń o odszkodowanie oraz o zadośćuczynienie osobom, które jako nienarodzone lub małoletnie dzieci były w latach 1945–1956 więzione wraz z matkami, skazanymi za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego. Osoby te w dotychczasowym stanie prawnym takiej możliwości nie miały. Żądanie każdej z osób ubiegających się roszczenie powinno być rozpatrywane indywidualnie.

Dla uzyskania odszkodowania lub zadośćuczynienia ewentualny uprawniony powinien wykazać przesłanki powstania roszczenia – szkodę majątkową, jaką poniósł oraz krzywdę uzasadniającą przyznanie zadośćuczynienia pieniężnego. Przesłanką powstania tych roszczeń może być związek przyczynowy między zdarzeniem, z którego szkoda i krzywda wynikły, a naruszeniem dóbr. Rozmiar szkody majątkowej oraz niemajątkowej wyznaczać będą maksymalna wysokość odszkodowania oraz zadośćuczynienia – w szczególności mogą one zależeć od okresu więzienia dziecka oraz od stopnia dolegliwości w odniesieniu do konkretnego uprawnionego. Taka procedura umożliwi sądowi rozpatrującemu sprawę uwzględnienie całokształtu indywidualnych okoliczności dotyczących ewentualnego uprawnionego.

W celu potwierdzenia faktów i oszacowania skali roszczeń oraz liczby poszkodowanych państwo (np. Urząd do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych lub Instytut Pamięci Narodowej) powinno przeprowadzić ustalenia w oparciu o posiadane ewidencje dzieci urodzonych w więzieniach w latach 1945–1956.

Mając na uwadze powyżej zaprezentowane informacje, Biuro dostrzega możliwość realizacji postulatu petycji.

OPRACOWAŁA:

Jolanta Krynicka

WICEDYREKTOR:

Andrzej Dziubecki